

OPERA
NA ZAMKU
w Szczecinie

**Zeszyty metodyczne dla nauczycieli
szkół ponadgimnazjalnych
dotyczące spektaklu *Alicja w krainie czarów***

Wstęp

Nowy sezon artystyczny, nowy rok szkolny.....

Nowy sezon artystyczny prezentuje się rzeczywiście ambitnie, a z perspektywy szkolnej – zachęca do odwiedzin. Jest to zasługa szczególnie trzech zapowiadanych premier, a są to: Alicja w krainie czarów (balet na podstawie powieści Lewisa Carrolla, premiera w maju 2015), Dzieje grzechu (balet fabularny na temat powieści Stefana Żeromskiego do muzyki Mieczysława Karłowicza, premiera w październiku 2014), O krasnoludkach i sierotce Marysi (musical dla dzieci na podstawie baśni Marii Konopnickiej, premiera w 2015). Dzieje grzechu – powieść autorstwa Stefana Żeromskiego - ukazała się drukiem w 1908 roku i od razu wywołała sprzeczne oceny. Wśród publiczności literackiej powieść stała się niezwykle popularna. Krytyka, zaskoczona tematyką utworu, dopatrywała się "dewiacji znakomitego talentu" (Artur Hutnikiewicz), Eliza Orzeszkowa podejrzewała pisarza o erotomanie lub histerię, a Władysław Stanisław Reymont uważał tę powieść za pozbawiony sensu i idei pomysł. Wszystkie te reakcje wywołało pierwsze tak odważne w polskiej literaturze ukazanie tematyki seksualnej i destrukcyjnej siły miłości. Chyba bardziej znany niż powieść był jednak film na jej podstawie, wyreżyserowany przez Waleriana Borowczyka w 1975 roku. Czy baletowa wersja tego kontrowersyjnego utworu również aż tak bardzo poruszy szczytną publiczność?

Któż z nas nie pamięta ze swego dzieciństwa dwóch kolejnych utworów – Alicji w krainie czarów oraz O krasnoludkach i sierotce Marysi? Pierwsza powieść została napisana przez angielskiego wykładowcę matematyki Charlesa Lutwidge'a Dodgsona (do celów literackich używającego pseudonimu „Lewis Carroll”) i opublikowana w 1865 roku. Utwór wydaje się trudny do gatunkowego sklasyfikowania. Maciej Słomczyński pisze w przedmowie do Alicji w swoim tłumaczeniu, że „jest to zapewne jedyny wypadek w dziejach piśmiennictwa, gdzie jeden tekst zawiera dwie zupełnie różne książki: jedną dla dzieci i drugą dla bardzo dorosłych”. I ostatni z wymienionych utworów to polska baśń literacka autorstwa Marii Konopnickiej, opublikowana po raz pierwszy w 1896 roku. Utwór, którego akcja rozgrywa się w świecie mityczno-baśniowym a zarazem realnym, napisano prozą poetycką z obszernymi wierszowanymi fragmentami. Jest w niej zawarta pochwała pracy ludzkiej oraz kult symboliki ziemi i rolnictwa. Ciekawe, co powiedzą na tę propozycję Opery młodzi odbiorcy?

Autorki scenariuszy lekcji i materiałów dydaktycznych do zapowiedzianych powyżej

utworów stanęły przed nie lada wyzwaniem. Przygotowane przez szczecińską Operę na Zamku pozycje repertuarowe z pewnością dostarczą wielu artystycznych wrażeń. Są to jednocześnie utwory stawiające istotne pytania, poruszające kwestie ważne dla odbiorców w różnym wieku (niewinność - dojrzewanie, odpowiedzialność, duchowość – cielesność, relacja człowieka z naturą, cykliczność życia i natury). Przygotowane spektakle to reżyserska wersja pierwowzorów literackich. Jak uda się przełożyć język literatury na język śpiewu lub tańca? Na ile będą to przedstawienia wierne wobec oryginałów? Jak oddać magię i fantastykę (Alicja..., O krasnoludkach...) lub naturalizm (Dzieje...)? Pozostaje mieć nadzieję, że przygotowane przez autorki materiały dydaktyczne zachęcą nauczycieli do zapoznania się z repertuarem i pozwolą na twórcze wykorzystanie podczas lekcji języka ojczystego, wiedzy o kulturze, a nawet godziny wychowawczej.

Autorki wstępu i scenariuszy:

Anna Kondracka-Zielińska

Małgorzata Roszak

Marta Ziółkowska

Scenariusz zajęć

Dotyczy spektaklu baletowego *Alicja w krainie czarów*

Muzyka: Przemysław Zych

Kierownictwo muzyczne: Jerzy Wołosiuk

Choreografia: Jacek Tyski

Asystenci choreografa: Carlos Martin Perez,
Magdalena Ciechowicz

Przygotowanie baletu: Karol Urbański

Kostiumy: Małgorzata Baczyńska, Tomasz
Ossoliński

Scenografia: Robert Majkut

Światło: Olga Skumiał

Premiera: 30.05.2015

To spektakl baletowy adresowany do uczniów szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Przedstawienie ma charakter familijny, stąd obok nurtów muzyki popularnej w spektaklu obecne są również współczesne partytury. Jest to balet pełnospektaklowy do muzyki Przemysława Zycha na motywach powieści Lewisa Carolla oraz filmu Tima Burtona.

Scenariusz nr 1

Jak interpretować plakat do spektaklu i filmu – *Alicja w Krainie Czarów*. Zadanie dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych

Alicja w Krainie Czarów Lewisa Carrolla (Charlesa Lutwidge'a Dodgsona), czyli historia opisanej tam Alicji Liddell, to opowieść składająca się z dwóch części, tomu pt. *Przygody Alicji w Krainie Czarów* (*Alice's Adventures in Wonderland* - 1865) oraz *Po drugiej stronie lustra* (*Through the Looking Glass, and What Alice Found There* - 1871). Dosłownie angielski tytuł oznacza *Przygody Alicji w Krainie Dziwów*. Pierwsi polscy tłumacze przełożyli *Wonderland* jako *Krainę Czarów*, chociaż w książce czary nie występują.

Ekranizacje powieści

Powieść Carrolla doczekała się wielu ekranizacji, pierwsza pojawiła się już w 1903 (Cecil M. Hepworth), następne pojawiały się co kilka bądź kilkanaście lat. W 1931 roku ukazała się pierwsza ekranizacja powieści, niebędąca filmem niemym (Bud Pollard). Ekranizacja z 1951 (adaptacja Walta Disneya) spopularyzowała w Ameryce ikonę Alicji jako blondynki w białym fartuszk i niebieskiej sukience (oryginalna Alicja miała ciemne włosy z grzywką). Disney nawiązywał też do oryginalnych ilustracji Johna Tenniela. Również telewizja nie pozostała obojętna wobec uroku prozy Carrolla (1999, 2000, 2004). Alicja pojawiła się też w musicalach (1972, 1980, 1982/83, 1985). Alicja interesowała w Australii (1988), Czechach (1988), Związku Radzieckim (1981), a nawet w Japonii (1983, seria anime). Na podstawie prozy powstał w 1976 także pornomusical (Bud Townsed).¹ Ostatnia wersja, kinowa z 2010 roku, w reżyserii Tima Burtona i z Johnym Deppem w roli Kapelusznika, wzbudziła (podobnie jak inne filmy tego reżysera) sporo emocji.

Adaptacje teatralne

Książka Lewisa Carrolla zainspirowała wielu twórców sztuk teatralnych, przedstawień operowych, baletowych, a nawet pantomimy. Są to albo realizacje bardzo wierne wobec oryginału, albo zaledwie luźno z nim związane (jak np. musical *The Eight Square*, kryminał oparty na wątku zagadkowego morderstwa popełnionego w Krainie Czarów; autor fabuły: Matthew D. Fleming, muzyka: Ben J. Macpherson, 2006).

Jednym z wczesnych przykładów utworów opartych na książce był musical grany w 1886 (tekst: H. Saville Clark, muzyka: Walter Slaughter). W 1992 roku powstała operetka (libretto: Paul Schmidt, muzyka: Tom Waits i Kathleen Brennan), której treść wzbogacono o sceny z życia samego autora (Charlesa Dodgsona) i głównej bohaterki (Alice Liddell – dziecka i dorosłej kobiety). Rok

---

1 http://pl.wikipedia.org/wiki/Alicja_w_Krainie_Czarów

2007 przynosi premierę zrealizowanej z dużym rozmachem operetki kompozytora koreańskiego (Unsuka China), z librettem w języku angielskim (David Henry Hwang).

Alicja inspirowała również twórców innych niż muzyka dziedzin sztuki: malarzy (Salvador Dali, 1969), gier komputerowych, muzyki popularnej (The Beatles, Aerosmith), filmu (Star Trek, Matrix), fotografii (sesje modowe). Trudno znaleźć dziedziny współczesnej kultury popularnej, w których nie pojawiłaby się Alicja.

Poniższe zadanie jest propozycją interpretacji plakatów do wersji filmowych i teatralnych tekstu Carrolla. Dzięki różnym plakatom nauczyciel może zlecić uczniom pracę w grupach. Pamiętać należy, by pod koniec lekcji zebrać wnioski i podsumować pracę poszczególnych zespołów. Jednocześnie pamiętać należy o wymaganiach ogólnych i szczegółowych, określonych w *Informatorze maturalnym...*²

Wymagania ogólne i szczegółowe

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. Uczeń:

1.1) odczytuje sens całego tekstu [...]

1.2) [...] odczytuje zawarte w odbieranych tekstach informacje zarówno jawne, jak i ukryte.

2. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń:

2.1) uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: [...] sztuki plastyczne,

1.2) określa problematykę utworu;

3.1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu [...].

3. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1.1) tworzy spójne wypowiedzi ustne;

1.1) tworzy dłuższy tekst [...] mówiony [...] zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasady spójności znaczeniowej i logicznej;

1.3) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie);

1.4) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu).

---

² *Informator o egzaminie maturalnym z języka polskiego od roku 2014/2015.* Dokument dostępny w internecie w PDF.

Plakaty do spektakli i adaptacji *Alicji w Krainie Czarów*:

a)

b)

c)

Plan wypowiedzi

Wstęp

1. Alicja to bohaterka inspirująca twórców różnych dziedzin sztuki i krajów ze względu na ponadczasowość występujących w powieści motywów. 2. Alicja w Krainie Czarów to opowieść o dziewczynie w okresie dojrzewania i czekających ją w związku z tym trudnościami (zderzenie marzeń i rzeczywistości). 3. Alicja to niegodząca się z przypisanymi dziewczętom społecznie rolami kobiecymi. 4. Opowieść Carrolla jest historią o dziewczynce szukającej szczęścia i prawdy o sobie.

Opis dzieła (plakatu): a) plakat ukazuje postaci z filmu w reż. T. Burtona, na pierwszym planie widać Alicję i Białego Królika, w tle stół i siedzący przy nim Kapelusznik, w górze drzwi, symbolizujące moment przejścia Alicji pomiędzy światami, kwiaty róż mają ludzkie twarze, kolorystyka wydaje się bajkowa: róż, błękit; po tej samej stronie (lewa, z perspektywy widza) - ciemne chmury, gałęzie wywołują pewien niepokój; spojrzenie dziewczynki w lewą stronę; b) jest to plakat do niemego filmu z 1915 roku: na zimnym niebieskim tle widoczne są czarno-białe: grzyby i kwiaty oraz postać dziewczynki (stoi na środku, jest mniejsza od roślin, ręce podniosła do głowy, tak jakby martwiła się czymś, bała się konsekwencji, była zagubiona - stopy skierowane do środka); c) plakat do filmu animowanego/gry (manga publikowana w latach 2007-2010, filmowa wersja anime miała swoją japońską premierę w 2011), utrzymany w żywych kolorach, zmieniono tytuł oryginału (*Alicja w Krainie Serc*), a twarze bohaterów przypominają te z bajek japońskich, postaci są poprzebierane niczym podczas balu przebierańców, a Alicja wygląda raczej na przestraszoną niż zadowoloną, młodzieńcy trzymają ją za ręce, dziewczyna zdaje się wołać, może o pomoc, ale nie ma na kogo liczyć, nawet sądząc po stroju – wyróżnia się od pozostałych, nie należy do tej grupy, nie identyfikuje się z pozostałymi (dziewczyna i dwóch młodzieńców).

Główny problem: a) dziewczynka znalazła się w innym świecie, dla niej niegroźnym, powróci do swojego świata, gdy dojrzeje oraz pomoże bohaterom pokonać trapiące ich zło; b) dziewczynka znajduje się w momencie próby, w mającej nastąpić sytuacji wyboru, może to być podkreślone przez biel i czerń rekwizytów (biel i czerń – dzieci, młodzi ludzie są często bezkompromisowi, nie dostrzegają odcieni szarości – innych możliwości wyboru, kompromisu); c) dziewczynka może znajdować się w niebezpieczeństwie (młodzi ludzie, niewinnie zaczynające się imprezy, poddawanie innych próbie, żarty, często bolesne, z osób „niepasujących” do reszty towarzystwa), niedopasowanie do rówieśników, dominują żywe kolory (pozostała trójka bohaterów), na tym tle wyróżnia się Alicja (niebieska sukienka, biały fartuszek – jak z innej bajki).

Rozwinięcie: a) Alicja nie jest już dzieckiem, ale podlotkiem, ma dopiero wejść w okres dojrzewania/dorosłości (błękitna sukienka niezakrywająca jeszcze stóp, rozpuszczone włosy –

Alicja nie wygląda jak kobieta według ówczesnych standardów), to co za drzwiami, nie wygląda bezpiecznie, ale intryguje dziewczynę, nikt nie wykona za nią zadania, nie może jej zastąpić w jej „misji”, chaszcze w ogrodzie to jak czyhające na Alicję niebezpieczeństwa, których pokonanie oznacza koniec dzieciństwa, dziewczynka poznaje również samą siebie (swoją siłę, ograniczenia); „słodkie” kolory – błękit, różowy – zwodzą swoją niewinnością, kojarzone są często z dziećmi, szczególnie dziewczynkami, istotami niedorosłymi, niebieski muchomor – trucizna, królik z zegarkiem w ręku – upływ czasu, wskazany pośpiech, utraconego czasu dzieciństwa nie można cofnąć, odrobić, odłożyć na później; b) plakat ubogi w elementy (prawa strona – kwiaty i dżdżownica na listku, po lewej – grzyby), dziewczyna z rękami po obu stronach głowy wygląda, jakby zasłaniała uszy, nie chciała słuchać dobiegających do niej dźwięków, ponadto dziewczynka jest mniejsza od otoczenia, ewentualnie znajduje się w głębi, na dalszym planie, na plan pierwszy wysunęły się elementy świata przedstawionego i przyrody, nie widzimy twarzy dziewczynki, nie ma zarysowanych oczu i ust, nie wiemy, czy krzyczy, jest przerażona, czy przygląda się z ciekawością; skoro jest to plakat do filmu niemego, być może dlatego dziewczynka nie ma twarzy - „gra, przemawia” jedynie ciałem, cisza może być zatem i znacząca, i męcząca, nie widać pozostałych istotnych dla fabuły postaci; c) Alicja wpada w tarapaty, z którymi sama może sobie nie poradzić, zagrożenie stanowi nie świat wyobraźni, fantastyka, ale realny, ten, w którym funkcjonują młodzi ludzie, często niezdarzący sobie sprawy, że to, co ich fascynuje, może prowadzić do zguby.

Przykłady z literatury, nawiązania kulturowe: a) obie powieści L. Carrolla, inne filmy T. Burtona – np. *Sweeney Todd*, *Charlie i fabryka czekolady*, *Gnijąca panna młoda*, *Edward Nożycoręki* lub *Coralina* (na podstawie baśni Neila Gaimana, reż. Henry'ego Selicka) - estetyka, groza, fantastyka, *Lew, czarownica i stara szafa* C. S. Lewisa (motyw przejścia, dojrzewanie dziecka, fantastyka – mówiące zwierzęta, szansa na pokonanie zła dzięki dziecku); b) obie powieści L. Carrolla, obrazy Edwarda Muncha – ekspresjonizm (np. *Krzyk*); c) powieści L. Carrolla, film pt. *Shrek* (przetrzymana w wieży Fiona), baśnie o dziewczynkach porwanych/przetrzymywanych i marzących o uwolnieniu, najlepiej przez rycerza (Roszpunka, Królowa Śnieżka, Śpiąca Królowa).

Wniosek: a) Alicja pokonała złą królową, uratowała Kapelusznika, odnalazła też drogę do siebie (wróciła do realności, przeżycie okazało się snem); b) Alicja znajduje się w sytuacji wyboru, kolory i sposób prezentacji na plakacie wywołują wrażenie niepokoju, przygnębienia, strachu, plakat nie jest ani fantastyczny (brak mówiącego kota z Cheshire i Kapelusznika oraz Białego Królika), ani realistyczny (nie towarzyszy jej rodzina czy znajomi); c) Alicja pokonuje niebezpieczeństwo, udaje jej się wrócić do domu, wszystko okazuje się snem, ale może było to ostrzeżeniem przed realnymi zagrożeniami w okresie, w który wkracza dziewczynka – dorastanie, gdy pokona przeciwności,

będzie mogła uznać, że staje się kobietą (nie w sferze fizycznej, ale emocjonalnie, mentalnie).

Przykłady realizacji

Opracowany plan wypowiedzi obejmuje: propozycje tezy/hipotezy badawczej jako punktu wyjściowego do omawiania plakatu (cztery propozycje wywodzące się z powieści L. Carrolla), opis dzieła, główny problem, rozwinięcie, przykłady z literatury/nawiązania kulturowe, wniosek – odnoszą się do trzech wybranych przeze mnie z internetu plakatów do trzech filmów (w reż. T. Burtona z 2010, filmu niemego W. W. Younga z 1915, a także anime z 2011).³

Podsumowanie

Uczeń opisuje plakaty: wymienia rekwizyty, zwraca uwagę na plany, kolorystykę, dostrzega symbole, nawiązania do innych tekstów kultury (w tym także popularnej). W tym celu posługuje się wiadomościami zdobytymi na etapie kształcenia gimnazjalnego (związane z różnymi dziedzinami sztuki) oraz ponadgimnazjalnego (przedmiot: „wiedza o kulturze”).

Opowieść o Alicji jest tekstem szczególnym – dotyka zarówno problemów związanych z dojrzwaniem, jak i marzeń o przemieszczaniu się pomiędzy światami, poznania tego, co „po drugiej stronie lustra”, co niewidzialne dla oczu. Nawet bez znajomości tekstu literackiego i biografii autora – jedynie po zapoznaniu się z librettem i przedstawieniem - młody odbiorca powinien odczytać sens tekstu (konfrontacja marzeń i rzeczywistości, odpowiedzialność za czyny, samodzielność w działaniu, rola przyjaźni, walka o słuszne racje, pomoc słabszym). Tekst literacki L. Carrolla obecnie należy do klasyki gatunku (literatura dla dzieci i młodzieży, fantastyka), jednak historia Alicji zdaje się żyć własnym życiem, świadczy o tym jej popularność i obecność we wszystkich dziedzinach sztuki, głównie w popularnej, masowej. Alicja inspiruje stylistów (sesje modowe, projekty biżuterii, makijaże, słodycze, lalki, odmiana Barbie – seria „Moxie Girlz”).

Alicja w kulturze popularnej jest produktem, niczym Myszka Miki, Kubuś Puchatek czy Muminki – wszechobecna, dobrze się sprzedaje. I niestety, współcześnie większą uwagę przykuwa jej aspekt wizualny (słodkiej blondynki w błękitnej sukience) niż wymowa symboliczna. Jednak obecne przyczyny jej popularności to już inna historia.

3

<http://www.google.pl/search?q=alicja+w+krainie+czarów+plakaty&client=safari&rls=en&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=OFbdU-XFOYjN7Abpg4DoBA&ved=0CCAQsAQ&biw=1278&bih=686>